

## **Mina IT-minnen 1965 – 2000**

*Hans Læstadius, Vällingby, född 1938*

### **Bakgrund**

Föddes i Stockholm 1938, flyttade 1942 med mina föräldrar och bror till Uppsala, sedan vidare till Vilhelmina och Umeå, för att 1945 bli bofast i Johannisberg nära Fränsta i Medelpad. Min far Ragnar, bördig från Umeå, var agronom och lärare vid Hussborgs lantmannaskola, samt aktiv i Torps Hembygdsförening. Min mor Greta, född Ekroth, var bördig från Stjärnhov i Södermanland och var bl a aktiv inom Röda Kors kretsen och kyrkokören i Torp. Realexamen 1955 i Sörhångsta vid Torps Kommunala Realskola "Kräppa universitet". Laboratoriepraktikant vid Fosfatbolaget i Ljungaverk 1955-56.

Växte upp nära naturen, med skidåkning på vintrarna och lantbruksarbete på sommarloven. Intresset för matematik, fysik, kemi och naturvetenskaper grundlades bl.a genom min fars engagemang som lärare. Riggade upp antenner på skolans stora tak för att kunna lyssna på all världens radiostationer via min hobby DX-ing.

Studentexamen på reallinjens matematiska gren 1959 i Östersund. De tre årens studier gav mig många fördjupade kontakter som fortfarande upprätthålls. Var med om att starta upp den vilande fotoklubben i läroverket, fotografering och mörkrumsarbete blev en stimulerande hobby. Mina framtidsplaner handlade mest om att bli civilingenjör (oklart inom vilken bransch) eller lärare (arvet från far och farfar?). Kunde även tänka mig något inom humaniora eller historia. Genom olika omständigheter och slumpmässiga val blev det KTH och sedan 30 år i databranschen.

### **Högskolestudier i Stockholm och London under 60-talet**

Högskolestudier från 1959 vid KTH, E-linjen, lyckades till slut avlägga civilingenjörsexamen i mars 1964. Tiden ägnades inte enbart åt studier, gick på konserter och teater, deltog i Nobelfesten 1962 som marskalk och fanbärare (då John Steinbeck fick litteraturpriset), samt deltog i kårliv och studieresekommittéer. Kursen i tillämpad elektronik för Gunnar Markesjö behandlade elektronrör och transistorer, man fick lära sig mycket om pnp- och npn-övergångar. Examensarbetet gjorde jag på dåvarande FOA3:s sektion för hydroakustik, utvecklade en transistorbaserad teori för nya tryckkännande material i undervattensmikrofoner.

Erhöll 1965 ett stipendium från British Council för ett års studier vid Imperial College i London där en diplomexamen (M.Sc.E.E) inom medicinsk signalbehandling avlades 1966. Fick där min första kontakt med databehandling i skolans ICL-dator. Programmerade långa Fourier-integraler i Fortran, med indata via hålkort och utdata i långa lakan med frekvensdiagram. Operatörerna blev i början lite gramse på mig, körtiderna tenderade att bli långa p.g.a av mina nybörjarfel som programmerare. När jag nu 40 år senare läser min avhandling så förstår jag bara min engelska text men inte formlerna, diagrammen och matematiken. Minnet är kort hos människan.

### **Flygingenjör i Malmslätt 1965 - 1969**

Efter civilingenjörsexamen enrollerades jag som flygingenjör vid dåvarande Flygförvaltningen KFF i Stockholm (i stället för att göra lumpen i infanteriet), och arbetade ett år med spaningsutrustning till S37 Viggen. Hösten 1966, efter studierna i London, flyttade jag till KFF:s Flygmedicinska Institution i Malmslätt. Utvecklade mätsystem och

registreringsutrustning för att testa och utvärdera flygvapenpiloternas räddnings- och överlevnadssystem, samt ett enkelt datorbaserat register till institutionens referensbibliotek. Vill minnas att jag även programmerade en kalkylator för bearbetning av mätdata.

### **Datasaab i Linköping och Prag under 70-talet**

November 1969 började jag på Saabs Datasaabdivision i Linköping som systemerare inom medicinsk databehandling. Lärde mig att programmera och systemera med Algol-Genius som huvudsakligt verktyg. Datasaab arrangerade frikostigt många kurser i programspråk och systemering på kursgården i Rimforså, en lokal där många personkontakter utvecklades. Sven-Olov Tuvlind basade för tillämpningarna i Linköping, och Bengt Asker för operativsystemen i D21 och D22 (Bengt blev senare en inspirerande och intelligent chef på EIS i Bromma, under den hektiska tiden med utveckling av Ericsson PC).

De medicinska tillämpningarna levererades till landstingen i Sverige, med bl.a J5-baserade system (se min gode vän Torkel Danielssons IT-historia) och minidatorbaserade (Varian, sedermera D5/30) mätdata- och övervakningssystem för sjukvårdens behov. Mina färdigheter i systemering och programmering var dock inte särskilt lysande, däremot blev jag alltmer involverad i marknadsföring och offertstöd i Datasaabs försäljning av system till den svenska sjukvården. Genom ett stipendium från Saab fick jag tillfälle att göra en 6 veckors studieresa i USA 1971, där jag på universitet och sjukhus över hela kontinenten inhämtade kunskap om de senaste rönen inom medicinsk teknik och databehandling. Mycket lärorikt.

Datasaabs erfarenheter och kontakter ynglade även av sig utrikes. Efter långa förhandlingar med dåvarande tjeckoslovakiska myndigheter i Prag och Brno gick 1975 startskottet till ett treårs projekt MSB (Model System Benesov) utanför Prag i Tjeckoslovakien. Som platsansvarig projektledare fick jag agera kurir mellan kundens två projektteam, det ena lydande under inrikesministeriet i Prag, och det andra under sjukvården i Benesov. De medicinska tillämpningarna blev patientdataadministration (namn på modet då) och hälsokontroller, baserade på Facits M10 för indataregistrering och Datasaabs D15 för databashantering, intensivvårdsövervakning med Datasaabs D5/30, samt kem.lab system med minidator Varian och on-line analysmaskiner från LKB. Vilken teknikmix!

Kronan på verket i detta projekt skulle för bl.a folkbokföringens behov vara Datasaabs sista stordator D23. Den leveransen stoppades, utvecklingen av D23 skrotades, och vår stackars kund fick nöja sig med en RC 8000 från danska Regnecentralen. Hela projektet kom i gungning, men med diverse listiga manövrer lyckades vi fullfölja MSB-projektet fram till 1978. Tillsammans med datachefen i Benesov fick jag förtroendet att skriva projektets slutrapport. Prag-åren var tuffa men inspirerande, jag lärde mig mycket om 70-talets kommuniststyre men fick även många livslånga personkontakter och upplevelser av livet i den tjeckiska landsbygden. Jag pendlade i tre år mellan Prag och Linköping, familjen då var min sambo Mona och hennes barn Lotta och Lasse. På fritiden hemma blev det tid över för segling med Drake och Folkbåt.

### **Ord- och texbehandling i Datasaab Serie 16**

Datasaab marknadsförde ett antal administrativa programpaket till Serie 16, för order-lagerfakturerering (Oden), för redovisning (Tor), för kundreskontra (Frej), för leverantörsreskontra (Loke) samt för material- och produktionsstyrning (Mimer). Ett växande segment av kontorstillämpningar fanns samtidigt i skräddarsydda lösningar av fristående ord- och textbehandlingssystem (O/T från bl.a Wang, Scribona, IBM och Xerox). För att bredda kundkretsen och möta konkurrensen från dessa ville Datasaab tillföra ett mervärde till Serie 16 med standardtillämpningar för O/T-området, tänkt att köras med samma teckenbaserade terminaler som de övriga standardpaketen.

Tillbaka i Linköping 1978 var jag med och startade utvecklingen och marknadsföringen av ett O/T-system som kom att kallas Saga för Datsaab Serie 16. Programvaran skrevs i assemblerbaserade Edit (för terminalhanteringen, t.ex att kunna hantera automatiskt radbyte vid teckeninskrivning, s.k word wrap-around), och i Page-Edit för bearbetning och utskrift av dokument. Artikeln ”En saga om SAGA och hennes kontorskompisar” redogör detaljerat för dessa tillämpningars födelse, utveckling och marknadsföring, och är införd i ”Tema Gudar” en del av skriftserien Bits & Bytes ur Datsaabs historia.

Från kurserna i Saga minns jag att många nya skrivare användare var ovana vid skärm och tangentbord, och rädda för att göra fel eller sabotera ”datorn” med felaktiga tangentnedtryckningar. Den rädslan lättade vi på genom att helt sonika lägga hela handen på tangentbordet och därmed demonstrera den unika tangentbordslåsningsen i WS620.

Pionjärandan och kreativiten i vårt utvecklings- och marknadsföringsgång smittade även av sig i ett antal limerickar, här är en:

*Det berättas om ett gäng ifrån trakten av Kaga  
som trodde på idéer om än lösliga och vaga  
Men om ni tror det eller ej  
snart betjänas var tjej  
av vår textbehandlingsgud som kallas Saga*

### **SAGA och Alfaword i Datsaab S2500**

Under hösten 1980 blev det aktuellt att modernisera Serie 16 till Datsaab S2500 med arbetsplatser av modell Alfaskop 41 som ersättare till de otidsenliga teckenbaserade WS620. Vi kunde därigenom ta chansen att anpassa framförallt Saga till marknadskraven på en fullskärmsbaserad texteditor med ett enklare användargränssnitt. Vi bildade en gemensam projektgrupp mellan Alfaskopdivisionen i Barkarby och Datsaab i Linköping, för att utveckla en Alfaskop-baserad ordbehandlare. Inte helt lätt att koordinera två teknikmiljöer och olika sysnsätt på programutveckling. Det blev två varianter, den ena Alfaword som kunde användas fristående i terminalmiljö (simultant med IBM 3270-emulering i terminalen), den andra med knytning till Saga II i S2500-miljö. Användargränsnittet utvecklades med specifikationsstöd från dåvarande Statskonsult, vi lyckades tämligen väl att möta konkurrensen från Digital's VAX-baserade All-in-one och IBM:s Serie 80 i minidatorn S/34.

Saga fick senare sällskap av fler standardpaket, Ask för diarieföring, Siv för fritextsökning, Dag för kalenderhantering, Embla för elektronisk post, samt Topas för telefonistöd. Datsaab döpte alla standardpaketen efter gudar i den nordiska mytologin, Eddan kom väl till pass när vi letade efter passande namn och associationer.

### **Eritex - ett nytt terminalbaserat kontorsstödssystem i början av 80-talet**

Ericsson Information Systems (EIS) satsade under åren 1981 till 1983 utvecklings- och marknadsföringsresurser på Eritex, ett nytt koncept baserat på Televerkets specifikationer för Teletex, efterföljaren till Telex. Ny terminalbaserad maskinvara med högergonomiska presentationsmöjligheter och avancerad programvara för ordbehandling, arkivhantering och teletexkommunikation utgjorde grunderna. 1982 gick min flyttbuss från Linköping till Stockholm och EIS i Bromma, där jag under Rolf Granströms entusiasmerande chefskap blev marknadsansvarig för delar av Eritex-konceptet.

En skrivmaskinsbaserad teletexapparat, Eritex 10, med en en-rads teckendisplay och specialdesignat tangentbord inbyggd i Facits dåvarande elektriska skrivmaskin, utgjorde basen för satsningen och marknadsföringen mot Televerket. Det blev en hektisk tid att ta fram ett antal Eritex 10 till Televerkets satsning i augusti 1982. Mitt under brinnande

semesterperiod i juli 1982 lyckades jag skrapa ihop ett kompetent gäng som kunde ta fram en servicehandbok för Televerkets tekniker. Med familjemedlemmar och barn som support slet vi några dagar i en sval konferenslokal på Hooks herrgård söder om Jönköping.

Så mycket längre kom EIS inte med den satsningen. Eritex-projektet skrotades när IBM spatserade in på marknadsarenan med sin PC och Microsofts MS-DOS. Den samlade kompetensen och resurserna inom EIS inriktades på Ericsson PC och dess bärbara kusin EPPC.

### **Utveckling av Ergo-Ord 1985 - 1988**

En femmanna-grupp från Eritex-projektet räddades undan skrotningen och fick med mig som projektledare förtroendet och utmaningen att i Eritex anda utveckla en användarvänlig och ergonomisk programvara för Ericsson PC. Projektet fick arbetsnamnet Cassiopeia (sikta mot stjärnorna, stjärnbilden liknar ett W som i Word) och kördes i bästa entreprenörsstil inom EIS. Motståndet från Microsoft-, IBM- och SNA-freaksen inom EIS stimulerade oss till nytänkande. Vi var livligt påhejade av vår EIS-direktör Lars Fossum, vilket behövdes eftersom de flesta inom EIS ansåg att lilla Sverige inte skulle utveckla egen applikationsprogramvara när stora Microsoft ju kunde allt. På den tiden ansågs Microsofts operativsystem vara felfritt. När Ergo-Ord kördes i MS-DOS uppstod ett mystiskt fel som våra vedersakare påstod härröra från vår utvecklingsgrupp. Vi stod på oss och rapporterade felsituationen till Microsoft och fick snart via fax en bekräftelse på att felet låg i MS-DOS. Det faxet fick en uppmärksam inramning på väggen i vår lokal.

Ergo-Ord fick ett bra mottagande hos kunder och PC-användare som i denna nya DOS-värld uppskattade frånvaron av kryptiska DOS-kommandon. Idéerna hämtade vi bl.a från menyupplägget i Apples Lisa som sedan blev Mac. Ergo-Ord utvecklades och marknadsfördes i många språkvarianter och versioner. Den senaste är version 5 för Windows, fullt körbar i alla Windows-miljöer.

### **Några år med säljstöd hos EIS svenska bolag EIV**

Efter den minnesrika Ergo-Ord tiden flyttade jag 1986 över till EIS svenska dotterbolag. Under några fartfyllda år ledde jag en säljstödsgroup för arbetsplatsprogramvara, fick bl.a lära mig en hel del om SNA-emuleringar i Alfaskop 91 och de begynnande LAN-koncepten från 3Com. Min chef Mike Kazen gjorde mycket för att utveckla teknisk supportkompetens och social umgängesförmåga hos vår personal, avdelningen blev ett sammansvetsat gäng. Min grupp ställde bl.a upp med en teknikfylld och flitigt utnyttjad demonstrationslokal kallad Kajutan (en av cheferna hette Kaj och drömde om en båt).

### **Nokia Data och ICL 1988 - 2000**

1988 sålde Ericsson sin dataverksamhet till Nokia Data. Jag följde med och började tillsammans med Jan Strömberg utveckla och marknadsföra ett paket av IT-servicetjänster, under paraplynamnen CareWare och senare proCare. Vi samarbetade med våra dotterbolag i Danmark, Norge och Finland. Det blev många möten och konferenser på skandinavisk bas, med våra finska kolleger blev språket engelska. Sejouren med Nokia Data blev dock kort, på hösten 1991 tog ICL Data över och som produktansvarig fick jag vidareutveckla, prissätta och marknadsföra servicetjänsterna. Tack vare min bakgrund i programvarubranschen kunde jag med viss framgång nyttja många Office-programvaror i PC-miljö, och när ICL införde Internet-baserat intranät fick vi koda hemsidor i både HTML och Frontpage. Dessa erfarenheter kommer väl till pass i min nuvarande sysselsättning med datorstöd i släktforskningen.

Organisationsförändringarna var legio, först hette vi ICL Data - Kundservice, sedan eget bolag ICL Service ("ICL At your Service" som affärskoncept), därefter namnbyte till ICL Sorbus, följt av ICL Sverige AB, division OSD, och sist i min IT-karriär bolaget ICL Invia, division e-Infra.

### **Några reflexioner**

Det var stor skillnad på företagskulturerna hos Datasaab, Ericsson, Nokia och sedan ICL. Datasaab var pionjären som satsade lyckosamt på bankterminalprojekt och minidatorsystem, efter nedläggning av tunga datorlinjen (se skriftserien Bits & Bytes ur Datasaabs historia). Ericsson var välorganiserat och tyngdes av sitt teletekniska arv, medan Nokia präglades av finsk sisu (tänk annorlunda, omvänt, upp och ner som Kalle Isokallio sa). ICL däremot ville ha kontroll över sina bolag, vi på det svenska bolaget som ville tänka själva märkte av det brittiska imperieinflytandet. En fascinerande resa från Datasaab i Linköping, jag hängde med i bolagsförändringarna i olika befattningar, från teknik till marknadsföring.

Mina yrkesverksamma år kan indelas i fyra större block. Det första från 1965 präglades mycket av teknik, från mätsystem (och tillika ett stort flygintresse) i flygvapnet, till de första åren med systemutveckling och programmering i Datasaabs stordatormiljö. Det andra blocket spänner över 70-talet, med projektledning i Prag och Linköping som gav mig många personliga erfarenheter (både yrkesmässiga och privata, träffade 1976 för första gången min blivande hustru Marianne, på semester i Prag). Under det tredje blocket på 80-talet fick jag många tillfällen att utveckla mitt intresse för personalansvar, programutveckling och marknadsföring. Det sista arbetsblocket, 90-talet, blev en konsolidering av tidigare erfarenheter med ansvar för ICL:s IT-servicetjänster.

### **Livet som aktiv pensionär**

Sedan januari 2001 har jag lyckan att vara avtalspensionär efter mer än 30 år i den svenska datorvärlden. Är medlem i Datasaabs Vänner, Flygande Veteraner (som omhuldar den 60 år gamla DC3:an Daisy), föreningen S/S Blidösund (skärgårdens enda koleldade ångbåt), Torps hembygdsförening (min uppväxtmiljö), SeniorNet (utbildning och datorstöd) samt Operavännerna och Confidencen Rediviva (för att hålla liv i det musik- och operaintresse som jag delar med hustrun). Vi har seglat Marieholm 26 i tio år, och en jätteskön Linjett 32 i femton år. Seglingen har vi lagt på hyllan, måste få tid över för alla andra aktiviteter och sociala engagemang.

Huvudintresset är datorstödd släktforskning (aktiv i föreningen DIS-ÖST i Stockholm som kassör, support och utbildare), vilken bedrivs via den egna firman *LeviGen* (Karesuando- och Pajala-prästen Lars Levi Læstadius var min farfars farfar). Även medlem i Johan Nordlander-sällskapet som främjar norrländsk kultur, etnografi och humanistisk forskning. Bor sedan 1982 i ett vinkelparhaus i Vällingby.